

Тема «Податок на доходи фізичних осіб»*

План

1. Платники та податкові агенти податку на доходи фізичних осіб
2. База і об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб.
Ставки податку
3. Податкові соціальні пільги, порядок їх надання
4. Оподаткування окремих видів доходів
5. Податковий період. Обчислення та сплата податку до бюджету

Ключові терміни: податок на доходи фізичних осіб, податковий агент, податкова соціальна пільга, ставка податку, податковий період.

*З актуальною редакцією Податкового кодексу України можна ознайомитися за посиланням :

zakon.rada.gov.ua

1. Платники та податкові агенти податку на доходи фізичних осіб

Податковим кодексом України визначено, що платниками податку є:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як із джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент (зауважимо, що податкових агентів зараховано Податковим кодексом до платників податків уперше).

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні та має дипломатичні привілеї та імунітет, установлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності.

Якщо фізична особа – платник податку вперше отримує оподатковувані доходи всередині податкового періоду, то перший податковий період розпочинається з дня отримання таких доходів.

Податковий агент – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, які виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність податковим органам та нести відповідальність за порушення його норм.

2. База і об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Ставки податку

Об'єктом оподаткування резидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи із джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);
- іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Об'єктом оподаткування нерезидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід із джерела його походження в Україні;
- доходи із джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання).

До загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку, зокрема, включаються: доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту); суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору; доходи від продажу об'єктів майнових і немайнових прав суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору; доходи від продажу об'єктів майнових і немайнових прав, зокрема інтелектуальної (промислової) власності, та прирівняні до них права, доходи у вигляді сум авторської винагороди, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом (творами науки, мистецтва, літератури або іншими нематеріальними активами), об'єкти права інтелектуальної промислової власності та прирівняні до них права (роялті), у тому числі отримані спадкоємцями власника такого нематеріального активу; частина доходів від операцій з майном; дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду (строкове володіння та/або користування); пасивні доходи, доходи у вигляді виграшів, призів; сума надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт та не повернутих

у встановлені законодавством строки, розмір якої обчислюється відповідно до Податкового кодексу; дохід, отриманий платником податку як додаткове благо; суми безповоротної фінансової допомоги і інші доходи.

Податковим кодексом України визначені доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу: сума державної та соціальної матеріальної допомоги, державної допомоги у вигляді адресних виплат та надання соціальних і реабілітаційних послуг відповідно до закону, житлових та інших субсидій або дотацій, компенсацій (включаючи грошові компенсації інвалідам, на дітей-інвалідів при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів, суми допомоги по вагітності та пологах), винагород і страхових виплат, які отримує платник податку з бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та у формі фінансової допомоги інвалідам з Фонду соціального захисту інвалідів згідно із законом; сума грошової допомоги, яка надається згідно із законом членам сімей військовослужбовців чи осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, органів і підрозділів цивільного захисту; сума державних премій України або стипендій України, призначених законом, постановами Верховної Ради України, указами Президента України, винагород спортсменам - чемпіонам України, призерам спортивних змагань міжнародного рівня, у тому числі спортсменам-інвалідам, а також вартість державних нагород чи винагород від імені України, крім тих, що виплачуються коштами чи іншим майном, сума Нобелівської чи Абелівської премій; сума пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримувана платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом; сума щорічної разової грошової допомоги, яка надається згідно із Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"; сума грошової допомоги (у тому числі в натуральній формі), що надається фізичним особам або членам їхніх сімей (діти, дружина, батьки), військовослужбовцям, призваним на військову

службу за призовом у зв'язку з мобілізацією, відповідно до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", та/або компенсаційні виплати з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період та інші доходи.

Заробітна плата для цілей оподаткування – це основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом. Під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності.

При визначенні бази оподаткування враховуються всі доходи платника податку, отримані ним як у грошовій, так і негрошовій формі.

Оподаткування доходів громадян в Україні здійснюється за пласкою шкалою, на відміну від багатьох європейських країн.

Основна ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування, зокрема, щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами та інш.

Крім того, застосовуються ставки в розмірі 5 і 0 відсотків (до окремих пасивних доходів, подарунків, спадщини та інш).

Приклад розрахунку платежів, які утримуються/нараховуються із/на заробітн-ої(-у) плат-и(-у)

Для прикладу розглянемо порядок оподаткування заробітної плати у розмірі, який дорівнює:

ЗП – 9042 грн.

ПДФО: $9042 \times 18\% = 1627,56$ грн. (підлягає сплаті до місцевих бюджетів)

Військовий збір: $9042 \times 1,5\% = 135,63$ грн. (підлягає сплаті до Спеціального фонду).

Після утримань із заробітної плати вказаних платежів сума виплати («на руки») дорівнюватиме:

$$9042 - 1627,56 - 135,63 = 7278,81 \text{ грн.}$$

Крім того, роботодавець за рахунок власних коштів має сплатити до бюджету суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яка складає 22% від нарахованої заробітної плати:

$$9042 \times 22\% = 1989,24 \text{ грн.}$$

В підсумку загальна сума утримань і нарахувань на заробітну плату в розмірі 9042 грн. складає:

$$1627,56 + 135,63 + 1989,24 = 3752,43 \text{ грн.}$$

3. Податкові соціальні пільги, порядок їх надання

Відповідно Податкового кодексу України будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 50 відс. розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Відповідно до п.п. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI із змінами та доповненнями (далі – ПКУ) будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 50 відс. розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на

місяць), встановленому законом на 01 січня звітного податкового року (у 2023 році складає 1342,00 гривні).

Згідно з абзацом першим п.п. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169 ПКУ податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн. (у 2023 році – 3760,00 грн. (2684,00 грн. x 1,4)).

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

4. Оподаткування окремих видів доходів

Окремо визначені правила оподаткування для такого доходу, як додаткове благо.

Відповідно до Податкового кодексу України додаткове благо фізична особа - платник податку може отримати у вигляді:

а) вартості використання житла, інших об'єктів матеріального або нематеріального майна, що належать роботодавцю, на даних платнику податку в безоплатне користування, або компенсації вартості такого використання, крім випадків, коли таке надання зумовлено виконанням платником податку трудової функції відповідно до трудового договору (контракту) чи передбачено нормами колективного договору або відповідно до закону в установлених ними межах;

б) вартості майна та харчування, безоплатно отриманого платником

податку, крім випадків, визначених Податковим кодексом України для оподаткування прибутку підприємств;

в) вартості послуг домашнього обслуговуючого персоналу, безоплатно отриманих платником податку, включаючи працю підпорядкованих осіб, а також осіб, що перебувають на військовій службі чи є заарештованими або ув'язненими;

г) суми грошового або майнового відшкодування будь-яких витрат або втрат платника податку, крім тих, що обов'язково відшкодовуються згідно із законом за рахунок бюджету або звільняються від оподаткування;

г) суми безповоротної фінансової допомоги (крім суми відсотків, умовно нарахованих на таку допомогу);

д) суми боргу платника податку, анульованого (прощеного) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним із процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності;

е) вартості безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг), визначеної за правилами звичайної ціни, а також суми знижки звичайної ціни (вартості) товарів (робіт, послуг), індивідуально призначеної для такого платника податку.

При цьому якщо додаткові блага надаються у негрошовій формі, то сума податку об'єкта оподаткування обчислюється за такими правилами: під час нарахування (надання) доходів у будь-якій негрошовій формі, базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлені згідно з Податковим кодексом України, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за такою формулою:

$$K = 100 : (100 - Sp)$$

де K - коефіцієнт;

Sp - ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування».

Оскільки доходи, до яких застосовується коефіцієнт, оподатковуються за ставкою 18%, то він складає 1,219512.

Наприклад, у разі, якщо працівнику надане додаткове благо у негрошовій формі вартістю 10 000 грн., то база оподаткування розраховується таким чином:

$$10\,000 \times 1,219512 = 12\,195,12,$$

$$\text{відтак ПДФО дорівнюватиме: } 12\,195,12 \times 18\% = 2\,195,12 \text{ грн.}$$

$$(12\,195,12 - 2\,195,12 = 10\,000).$$

Заокруглення К може призвести до некоректності розрахунків

$$10\,000 \times 1,2 = 12\,000; 12\,000 \times 18\% = 2\,160; 12\,000 - 2\,160 = 9\,840$$

Отже, в ситуації, коли оподатковуваний дохід складається із заробітної плати і додаткового блага, порядок обчислення податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) буде такий:

$$\text{ПДФО} = (\text{ЗП} - \text{ПСП за наявності} + \text{ДодБлаго} \times \text{К}) \times \text{Сп},$$

де ЗП - нарахована сума заробітної плати,

ПСП - податкова соціальна пільга,

ДодБлаго - дохід у вигляді додаткового блага,

Сп – ставка ПДФО.

Відповідно до Податкового кодексу підприємство, що нараховує та виплачує заробітну плату працівнику та надає йому додаткові блага, є податковим агентом щодо ПДФО.

Якщо оподатковуваний дохід надається у грошовій формі, то ПДФО він перераховується до бюджету в день виплати доходу, при виплаті доходу у негрошовій формі чи у випадку виплати його готівкою з каси податкового агента, податок сплачується (перераховується) до бюджету протягом банківського дня, що настає за днем такого нарахування (виплати, надання).

З оподатковуваних доходів громадян податковий агент також має утримати і перерахувати до бюджету **військовий збір**, який запроваджений в країні, починаючи з серпня 2014 року. Справляється військовий збір за ставкою 1,5 відсотків. Тобто загальна сума утримуваних платежів із основних видів оподаткованого доходу громадян дорівнює 19,5 відсотків

(18% + 1,5%).

Що стосується нарахувань на доходи фізичних осіб, то єдиним платежем, що сплачується до бюджету платниками, є *єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування* зі ставкою у розмірі 22 відсотки.

Платниками єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування є: роботодавці; фізичні особи – підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності; члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах; особи, які беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

5. Податковий період. Обчислення та сплата податку до бюджету

Податок перераховується до бюджету (за певними виключеннями) до або під час виплати доходу.

Для податку на доходи фізичних осіб визначений звітний податковий період – календарний квартал.

Податкові агенти зобов'язані подавати протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу, податковий розрахунок суми доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, а також суми утриманого з них податку до контролюючого органу за місцем свого обліку.

Контрольні питання для самоконтролю

1. Хто є платником податку на доходи фізичних осіб?
2. Назвати основні ставки податку на доходи фізичних осіб.
3. За яким алгоритмом оподатковується дохід громадянина, отриманий в не грошовій формі?
4. Назвати види доходів, які включаються до оподаткованого доходу.
5. Назвати види доходів, які не включаються до оподаткованого доходу.
6. Які платежі, крім податку на доходи фізичних осіб, утримуються із оподаткованого доходу фізичної особи?

Література до теми:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, №254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141
2. Податковий кодекс України: ЗУ № 2755-VI від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
3. Бюджетний кодекс від 8 липня 2010 року N 2456-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572.
4. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року N 436-IV.// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 18, N 19-20, N 21-22, ст.144.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року N 435-IV // Відомості Верховної Ради. –2003. – №40. – Ст. 356.